

Janusz Kornecki, Elżbieta Roszko-Wójtowicz

Rozdział 3. Innowacyjność przedsiębiorstw a sektor MSP

Wstęp

Jedną z głównych cech gospodarek opartych na wolnym rynku jest dominująca przewaga własności prywatnej oraz znacząca rola małych i średnich przedsiębiorstw (zwanych dalej MSP). Doświadczenia państw o wysoko rozwiniętej gospodarce rynkowej pokazują, iż rozwój sektora MSP jest niezbędny do prawidłowego i sprawnego funkcjonowania gospodarki i zachodzących w niej mechanizmów. Według klasyfikacji stosowanej w Unii Europejskiej, kryteria wyróżniające poszczególne kategorie przedsiębiorstw według ich wielkości to: średnioroczna liczba zatrudnionych oraz roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług, a także operacji finansowych lub suma aktywów bilansu przedsiębiorstwa¹. Zapisana w polskim prawodawstwie definicja MSP jest tożsama z ogólnie akceptowaną rekomendacją Komisji Europejskiej z 6 maja 2003 r.² (nr 2003/361/EC) i wyróżnia:

1) **mikroprzedsiębiorstwo** – przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz
- osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług, a także operacji finansowych, nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro;

2) **małe przedsiębiorstwo** – przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników, a zarazem
- osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro;

3) **średnie przedsiębiorstwo** – przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników, a także
- osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów

¹ Komisja Europejska, *Nowa definicja MŚP. Poradnik dla użytkowników i wzór oświadczenia*, „Przedsiębiorstwo i Przemysł, Wspólnoty Europejskie” 2006, s. 12.

² Commission Recommendation of 6 May 2003 Concerning the Definition of Micro, Small and Medium-sized Enterprises, 2003/361/EC, „Official Journal of the European Union” L 124, 20 May 2003, s. 36.

euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro.

W niniejszym rozdziale przedstawiono, na podstawie danych statystyki publicznej w Polsce (GUS) i Unii Europejskiej (Eurostat), podstawowe wielkości ekonomiczne charakteryzujące kondycję i tendencje rozwojowe sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i UE, w tym szczególnie w kontekście możliwości podejmowania przez firmy tego sektora działalności innowacyjnej.

3.1. Sektor MSP w gospodarce UE

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają ważną rolę we wszystkich rozwiniętych gospodarkach na całym świecie³. Sektor MSP stanowi fundament gospodarek krajów członkowskich UE. Jak ilustrują szacunkowe dane zestawione w tab. 6, MSP stanowią 99,8% ogółu przedsiębiorstw UE-27, dając zatrudnienie 2/3 ogółu zatrudnionych w gospodarce i generując 58,4% wartości dodanej w sektorze przedsiębiorstw. Przeciętna firma sektora MSP zatrudnia 4,2 osoby, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla dużej firmy wynosi 1005 zatrudnionych⁴.

Tabela 6

Liczba przedsiębiorstw, zatrudnienie i wartość dodana w krajach UE-27 według klas wielkości w roku 2010 (dane szacunkowe)

	Mikro	Małe	Średnie	MSP	Duże	Ogółem
Przedsiębiorstwa						
Liczba	19 198 539	1 378 401	219 252	20 796 192	43 034	20 839 226
%	92,1	6,6	1,1	99,8	0,2	100
Zatrudnienie						
Liczba	38 905 519	26 605 166	21 950 107	87 460 792	43 257 098	130 717 890
%	29,8	20,4	16,8	66,9	33,1	100
Wartość dodana						
Mln euro	1 293 391	1 132 202	1 067 387	3 492 979	2 485 457	5 978 436
%	21,6	18,9	17,9	58,4	41,6	100

Źródło: P. Wymenga, V. Spanikova, J. Derbyshire, A. Barker, *Are EU SMEs Recovering from the Crisis?*, Annual Report on EU Small and Medium sized Enterprises 2010/2011, Rotterdam–Cambridge 2011, s. 8.

³ OECD, *SME Statistics: Towards a More Systematic Statistical Measurement of SME Behaviour*, 2nd OECD Conference of Ministers responsible for small and medium-sized enterprises (SMEs), Istanbul 2004, s. 6.

⁴ P. Wymenga, V. Spanikova, J. Derbyshire, A. Barker, *Are EU SMEs Recovering from the Crisis?*, Annual Report on EU Small and Medium sized Enterprises 2010/2011, Komisja Europejska, Rotterdam–Cambridge 2011, s. 9.

Jak wskazują dane zawarte w tab. 7, w sektorze niefinansowym MSP są według nomenklatury Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych w UE (NACE) najliczniej reprezentowane w sekcji G *Handel i naprawy* (30,64% ogółu MSP) i sekcji K *Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej* (30,08%).

Tabela 7

Liczba przedsiębiorstw sektora niefinansowego w krajach UE-27 według sekcji NACE w 2010 r. (dane szacunkowe)

Sekcja NACE	Nazwa	Mikro	Małe	Średnie	MSP	%	Duże	Ogółem
C	Górnictwo	15 667	4 794	941	21 402	0,10	275	21 677
D	Przetwórstwo przemysłowe	1 760 912	311 564	77 335	2 149 811	10,34	17 226	2 167 037
E	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	34 753	3 815	2 213	40 781	0,20	993	41 774
F	Budownictwo	2 789 236	208 857	22 385	3 020 478	14,52	2 373	3 022 851
G	Handel i naprawy	5 968 300	361 222	42 324	6 371 846	30,64	6 948	6 378 794
H	Hotele i restauracje	1 552 574	151 018	12 066	1 715 658	8,25	1 527	1 717 185
I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	1 109 424	93 533	16 956	1 219 913	5,87	4 046	1 223 959
K	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	5 967 673	243 598	45 032	6 256 303	30,08	9 646	6 265 949
C-I, K		19 198 539	1 378 401	219 252	20 796 192	100	43 034	20 839 226

Źródło: P. Wymenga, V. Spanikova, J. Derbyshire, A. Barker, *Are EU SMEs Recovering from the Crisis?*, Annual Report on EU Small and Medium sized Enterprises 2010/2011, Rotterdam-Cambridge 2011, s. 9.

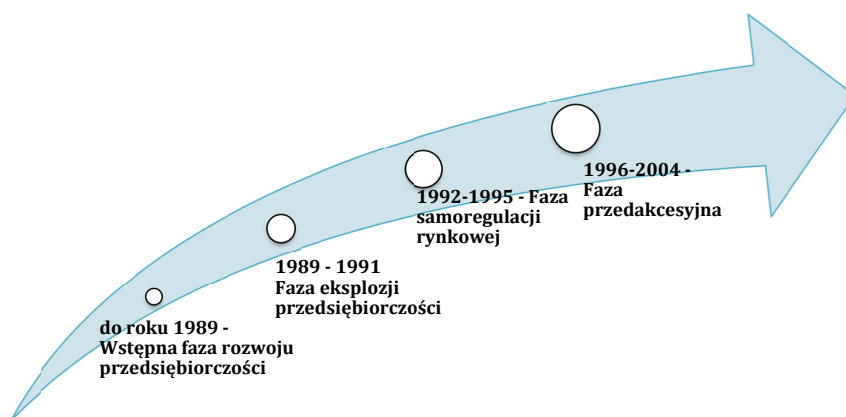
Porównując dystrybucję populacji MSP i dużych przedsiębiorstw sektora niefinansowego w poszczególnych sekcjach NACE można zauważyć, że MSP są znacznie częściej niż duże firmy reprezentowane w sekcji G (*Handel i naprawy*), F (*Budownictwo*) i H (*Hotele i restauracje*), podczas gdy duże przedsiębiorstwa relatywnie częściej można spotkać w sekcji D (*Przetwórstwo przemysłowe*), E (*Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę*) i C (*Górnictwo*).

3.2. Sektor MSP w gospodarce Polski

3.2.1. Główne tendencje rozwojowe

W Polsce, podobnie jak w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, sektor małych i średnich przedsiębiorstw stanowi niezwykle ważną część gospodarki. Dynamiczny rozwój tego sektora jest efektem przemian własnościowych zachodzących w polskiej gospodarce w latach dziewięćdziesiątych wieku XX, co doprowadziło do wyraźnej dominacji ilościowej sektora MSP. Podmioty działające w tym sektorze charakteryzują się znaczną elastycznością, dzięki czemu szybciej dostosowują się do ciągle zmieniających się wymagań rynkowych. Mimo iż mają one zazwyczaj niewielki zasięg działania oraz mały wpływ na środowisko, w którym funkcjonują, to ze względu na istotny udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych, mają ogromne znaczenie dla całej gospodarki narodowej.

Rysunek 4. Faza ekspansji sektora MSP w Polsce

Źródło: oprac. własne na podstawie B. Piasecki, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce – paradygmaty rozwoju*, [w:] B. Piasecki (red.), *Przedsiębiorczość i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w XXI wieku*, Wyd. UŁ, Łódź 2002, s. 337–352

Po roku 1989 w sektorze MSP w Polsce nastąpił dynamiczny rozwój. Początkowo wskazywano na trzy fazy tego zjawiska⁵, postępujący jednak nadal proces przemian społeczno-gospodarczych spowodował wyodrębnienie kolejnego okresu, po którym nastąpiła akcesja Polski do struktur Unii Europejskiej:

1) wstępna faza rozwoju przedsiębiorczości – nastąpiła jeszcze w latach gospodarki centralnie planowanej, tj. przed rokiem 1989,

⁵ B. Piasecki, *Przedsiębiorczość i mała firma. Teoria i praktyka*, Wyd. UŁ, Łódź 1997, s. 122.

- 2) faza eksplozji przedsiębiorczości – przypada na lata 1989–1991,
- 3) faza samoregulacji rynkowej, objęła okres od roku 1992 do 1995,
- 4) faza przedakcesyjna, czyli lata 1996–2004⁶.

Pierwsza faza, zwana fazą wstępnego rozwoju przedsiębiorczości, została zapoczątkowana w okresie gospodarki centralnie planowanej. Zostały wówczas wprowadzone korzystne dla rozwoju przedsiębiorczości regulacje prawne, co wiązało się z podejmowaniem w latach osiemdziesiątych prób reformowania gospodarki. W tym okresie weszły w życie trzy kluczowe akty prawne, tj. ustawa o przedsiębiorstwie państwowym (1981) oraz ustawy o podejmowaniu działalności gospodarczej i działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych (23.12.1988), które miały istotne znaczenie dla dalszego rozwoju sektora MSP⁷.

W kolejnej fazie nastąpił gwałtowny rozwój sektora MSP – dynamicznie rosła liczba przedsiębiorstw, wzrastał ich udział w tworzeniu PKB. Taka sytuacja była efektem rozpoczęcia dwóch procesów – prywatyzacji założycielskiej oraz prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych drogą kapitałową i likwidacyjną⁸. W fazie tej nastąpiła eliminacja ograniczeń administracyjnych, powstał nowy ład społeczno-polityczny.

W fazie samoregulacji rynkowej nastąpiła stabilizacja tempa wzrostu liczby podmiotów gospodarczych oraz wzrosła liczba bankructw. Charakterystyczną cechą tego okresu było wyczerpanie potencjału dla powstawania nowych przedsiębiorstw oraz wzrost konkurencji na większości rynków⁹.

Lata 1996–2004 to czas ogromnych wyzwań dla polskiej przedsiębiorczości, głównie za sprawą skomplikowanego procesu dostosowań do wymogów członkostwa Polski w UE¹⁰.

3.2.2. Populacja MSP w Polsce

Jak wynika z danych GUS, w roku 2009 sektor małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce wygenerował niemal połowę PKB (48,4%), przy czym największy w tym udział miały mikroprzedsiębiorstwa (30,4%)¹¹. Spośród blisko

⁶ B. Piasecki, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce – paradygmaty rozwoju*, [w:] B. Piasecki (red.), *Przedsiębiorczość i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w XXI wieku*, Wyd. UŁ, Łódź 2002, s. 337–352.

⁷ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2009, s. 23.

⁸ J. Pach, M. Solińska, *Problem pomocy dla małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej*, [w:] Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), *Przedsiębiorczość w warunkach integracji europejskiej*, Przedsiębiorczość-Edukacja, nr 6, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa–Kraków 2010, s. 312.

⁹ K. B. Matusiak, M. Mażewska, *Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości w świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004, s. 10.

¹⁰ *Ibidem*, s. 10.

¹¹ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011, s. 13.

4,1 mln przedsiębiorstw odnotowanych w rejestrze REGON, liczba przedsiębiorstw aktywnych szacowana była na 1,674 mln, co stanowiło 98,9% całej populacji¹².

Analiza struktury branżowej polskich MSP przedstawiona w tab. 8 pokazuje, że dla blisko 30% firm głównym obszarem działalności, wskazanym w deklaracji zgłoszeniowej do REGON, była sekcja G (*Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle*). W ujęciu ilościowym znacząca liczba MSP deklarowała podjęcie podstawowej działalności także w sekcji F (Budownictwo) – 11,73%, sekcji C (Przetwórstwo przemysłowe) – 9,26% i sekcji M (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) – 8,46%.

Z kolei opierając się na danych Eurostatu, zapewniających większą porównywalność informacji, można stwierdzić, że w porównaniu ze średnią dla krajów UE-27, Polska charakteryzuje się znacznie większą liczbą przedsiębiorstw handlowych (37,7 wobec 30,6% w UE) i niższą przedsiębiorstw usługowych (35,4 wobec 44,3% w UE), przy zbliżonym udziale firm w budownictwie (odpowiednio 15,3 i 14,5%) i w przemyśle (odpowiednio 11,6 i 10,6%)¹³.

Tabela 8

Liczba przedsiębiorstw według sekcji PKD 2007. Stan na dzień 31.12.2010 r.

Sekcja PKD 2007	Mikro	Małe	Średnie	MSP	%	Duże	Ogółem
1	2	3	4	5	6	7	8
B	3 355	419	132	3 906	0,10	78	3 984
C	3 36 964	32 802	8 125	377 891	9,26	1 776	379 667
D	4 092	356	273	4 721	0,12	172	4 893
E	9 939	1 916	604	12 459	0,31	67	12 526
F	458 803	17 554	2 276	478 633	11,73	223	478 856
G	1 169 778	35 316	3 727	1 208 821	29,62	439	1 209 260
H	266 814	5 434	887	273 135	6,69	288	273 423
I	133 551	6 627	428	140 606	3,45	63	140 669
J	95 418	2 764	452	98 634	2,42	89	98 723
K	139 733	2 870	910	143 513	3,52	135	143 648
L	197 177	3 098	707	200 982	4,92	74	201 056

¹² Liczba przedsiębiorstw aktywnych jest weryfikowana poprzez kontakt z wybranymi podmiotami. Dane liczbowe są pozyskiwane z reprezentacyjnego badania mikroprzedsiębiorstw (do 9 osób pracujących) i dwóch (zależnie od rodzaju działalności jednostki) pełnych badań pozostałych podmiotów. Zob. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2009 roku*, GUS, Warszawa 2011, s. 23.

¹³ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce...*, s. 17.

Tabela 8 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8
M	337 873	6 386	828	345 087	8,46	160	345 247
N	94 606	3 515	848	98 969	2,43	257	99 226
O	20 651	4 224	3 122	27 997	0,69	680	28 677
P	95 316	32 885	5 042	133 243	3,27	144	133 387
Q	193 970	8 638	1 811	204 419	5,01	665	205 084
R	67 262	3 241	645	71 148	1,74	43	71 191
S	250 674	5 028	849	256 551	6,29	167	256 718
T	32	0	0	32	0,00	0	32
U	111	26	4	141	0,00	1	142
Ogółem	3 876 119	173 099	31 670	4 080 888	100	5 521	4 086 409

Uwaga: B – Górnictwo i wydobywanie; C – Przetwórstwo przemysłowe; D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; F – Budownictwo; G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; H – Transport i gospodarka magazynowa; I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J – Informacja i komunikacja; K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – Edukacja; Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S – Pozostała działalność usługowa; T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Źródło: oprac. własne na podstawie *Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011, s. 135–136.

Według stanu na 31.12.2009 r. w podmiotach prowadzących działalność niefinansową pracowało 8,83 mln osób, z czego 70,6% w sektorze MSP¹⁴.

3.2.3. Nakłady inwestycyjne w sektorze MSP

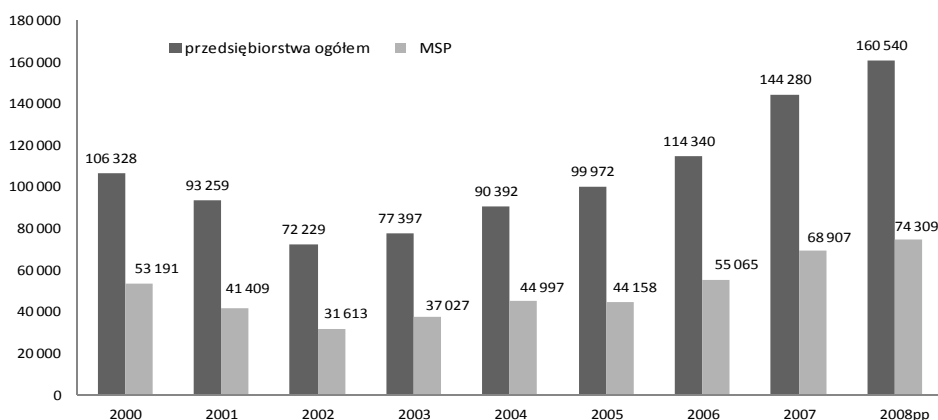
Analizując poniesione nakłady na inwestycje w sektorze przedsiębiorstw w latach 2000–2008 zauważamy, że w pierwszym badanym roku ukształtowały się one na poziomie 106 328 mln zł. Do roku 2002 nakłady inwestycyjne

¹⁴ *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych...*, s. 24.

znacząco malały, tj. w roku 2001 o 12,3% (93 259 mln zł) w stosunku do roku poprzedzającego, a w roku następnym o 22,6% w stosunku do 2001 r. i wynosiły 77 229 mln zł. W kolejnych latach, tj. 2003–2008, nastąpiła zmiana tendencji ze spadkowej na wzrostową. Rocznie, w okresie 2000–2008, nakłady inwestycyjne rosły średnio o 5,3%, przy czym najwyższy wzrost odnotowano w roku 2007, kiedy wartość nakładów wyniosła 144 280 mln zł, tj. o 26,2% więcej niż w roku 2006.

Udział nakładów inwestycyjnych sektora MSP w ogólnej wartości nakładów ponoszonych przez przedsiębiorstwa w latach 2000–2008 kształtował się średnio na poziomie 46,9%. Najniższy wkład sektora MSP w wydatki inwestycyjne zaobserwowano w roku 2003, wówczas udział ten nie przekroczył 44%. Największy, bo 50%, udział w ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych ponoszonych przez przedsiębiorstwa odnotowano w roku 2000. W roku 2008, który zamyka badany szereg czasowy, udział nakładów sektora MSP wyniósł 46,3% (por. wykres 2).

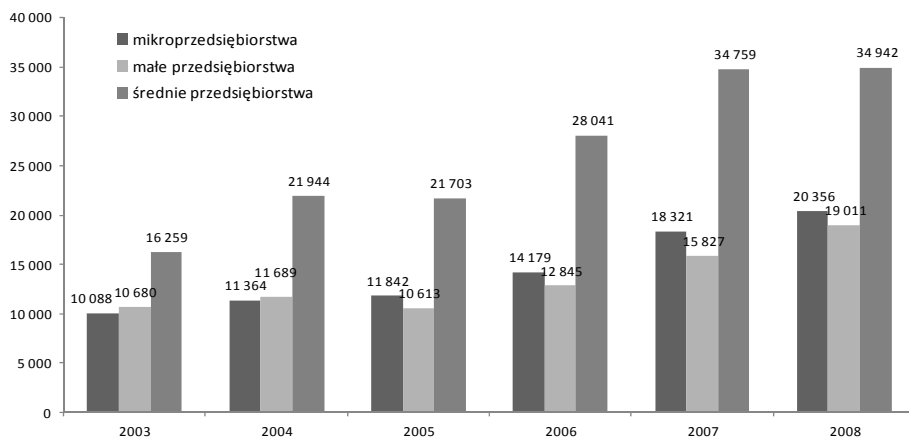
Wykres 2. Nakłady inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw w latach 2000–2008 (w mln zł)

Źródło: oprac. własne na podstawie *Raportów o stanie sektora MSP w latach 2003–2009* (PARP) oraz danych GUS

Analiza poziomu (wartości) nakładów inwestycyjnych według wielkości podmiotów reprezentujących sektor MSP pokazuje, że zdecydowanie największy jest udział średnich przedsiębiorstw. W latach 2003–2008 wynosił on przeciętnie 48,3% w ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych sektora MSP. Pozostałe podmioty charakteryzują się znacznie niższym odsetkiem – mikroprzedsiębiorstwa – 26,5%, a małe przedsiębiorstwa – 25,1%. We wszystkich podmiotach z sektora MSP obserwuje się wzrost nakładów na inwestycje – w przypadku średnich przedsiębiorstw był on najwyższy – rocznie średnio o 16,5%, w przypadku mikro o 15,1%, natomiast małych – 12,2% (por. wykres 3).

Wykres 3. Nakłady inwestycyjne w podmiotach z sektora MSP według grup wielkości w latach 2003–2008 (w mln zł)

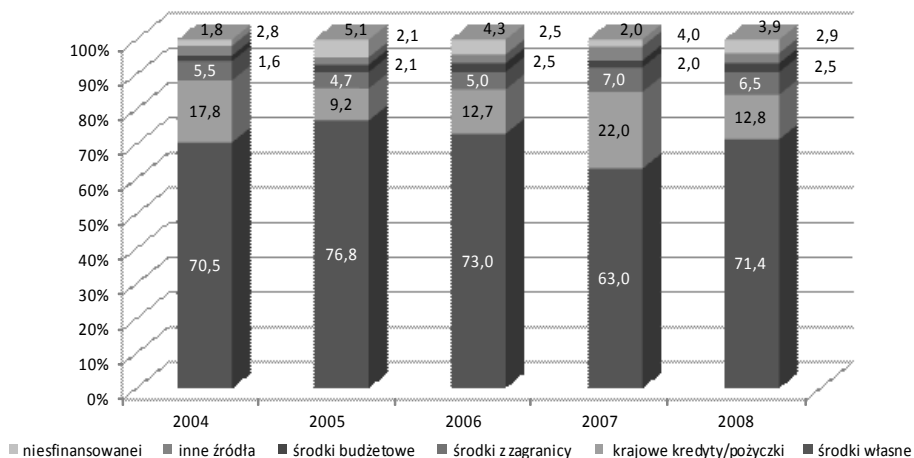

Źródło: oprac. własne na podstawie *Raportów o stanie sektora MSP w latach 2003–2009* (PARP) oraz danych GUS

3.2.4. Źródła finansowania inwestycji

Najczęstszym źródłem finansowania inwestycji przedsiębiorstw należących do sektora MSP są środki własne. Według danych zaczerpniętych z corocznych raportów PARP o stanie sektora MSP, w latach 2004–2008 firmy tego sektora

Wykres 4. Źródła finansowania inwestycji w MSP w latach 2004–2008 (w %)

Źródło: oprac. własne na podstawie *Raportów o stanie sektora MSP w latach 2003–2009* (PARP) oraz danych GUS

przeciętnie pokrywały 71% nakładów inwestycyjnych z własnych środków. Niestety w tym zakresie nie obserwujemy żadnych pozytywnych trendów, tzn. udział inwestycji sfinansowanych z tych środków nie ulega zmniejszeniu. Co prawda w roku 2007 odsetek wyniósł 63%, co oznaczało spadek w stosunku do roku poprzedniego o 10 punktów procentowych, niemniej jednak już w roku kolejnym, 2008, wzrósł do 71,4%.

Kolejnym źródłem finansowania inwestycji w sektorze MSP są krajowe kredyty i pożyczki. W badanym okresie średnio blisko 15% nakładów inwestycyjnych pochodziło z tego źródła. Środki z zagranicy mają przeciętnie niespełna 6% udział w ogólnej strukturze finansowania inwestycji. Pozostałe źródła mają mniejsze znaczenie, a ich średni udział w latach 2004–2008 nie przekroczył 3% (por. wykres 4).

3.3. Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw w świetle danych statystyki publicznej

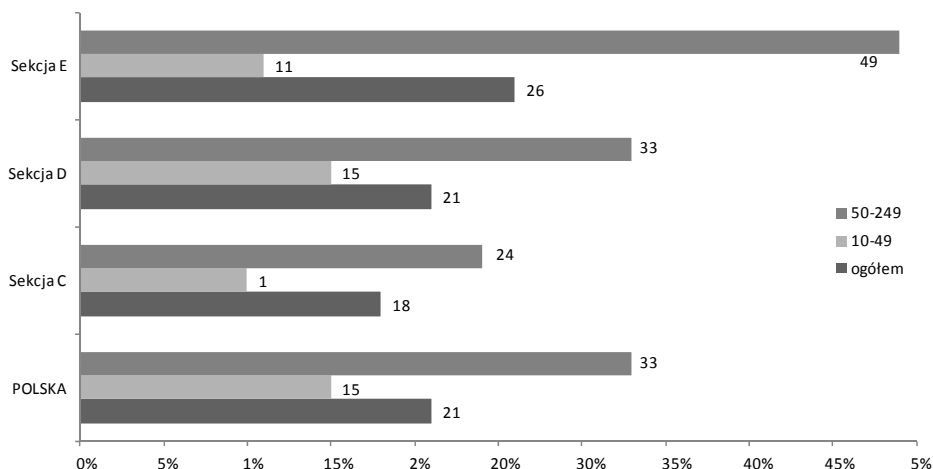
Polska statystyka publiczna gromadzi dane dotyczące działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych oraz usługowych i w okresach dwuletnich przekazuje je do Eurostatu. Badaniami statystycznymi innowacji objęte są wszystkie możliwe stopnie nowości, od produktów, procesów, metod organizacyjnych lub metod marketingowych nowych na skalę światową, poprzez produkty, procesy i metody nowe w skali rynku, na którym operuje przedsiębiorstwo, po produkty, procesy i metody nowe tylko dla danego przedsiębiorstwa (lecz już wdrożone w innych przedsiębiorstwach, branżach lub krajach).

Jak pokazują dane zamieszczone w publikacji PARP pt. *Innowacyjność 2010*¹⁵, najwyższy odsetek polskich firm, które wdrożyły innowacje, zanotowano w sekcji E *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę* (26%), a najniższy w sekcji C *Górnictwo* (18%). W sekcji D *Przetwórstwo przemysłowe* odsetek firm innowacyjnych wyniósł tyle samo co dla całej zbiorowości firm – 21%. Największy udział przedsiębiorstw innowacyjnych w grupie średnich firm zanotowano w sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę* (49%), najmniejszy zaś w *Górnictwie* (24%). Ten ostatni sektor wyraźnie odstaje od pozostałych sekcji przemysłowych. Zanotował najmniejszy odsetek firm innowacyjnych we wszystkich grupach przedsiębiorstw według wielkości. Branża ta cierpi na niedobór środków i długoletnie niedoinwestowanie nie tylko w nowe technologie, ale także w odtwarzanie zdolności produkcyjnych. W efekcie udział firm innowacyjnych w ich populacji jest najniższy. Z kolei wśród małych

¹⁵ Publikacja stanowi statystyczną prezentację stanu innowacyjności polskich przedsiębiorstw w latach 2006–2008, przygotowaną według danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Eurostatu. Zob. *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010.

firm największy udział firm innowacyjnych występował w *Przetwórstwie przemysłowym* (15%). W pozostałych dwóch branżach jedynie co dziesiąta mała firma prowadziła działania innowacyjne. Powyższe tendencje prezentuje wykres 5.

Wykres 5. Odsetek firm, które wdrożyły innowacje w Polsce w latach 2006–2008 według sekcji PKD i wielkości zatrudnienia

Źródło: *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 16

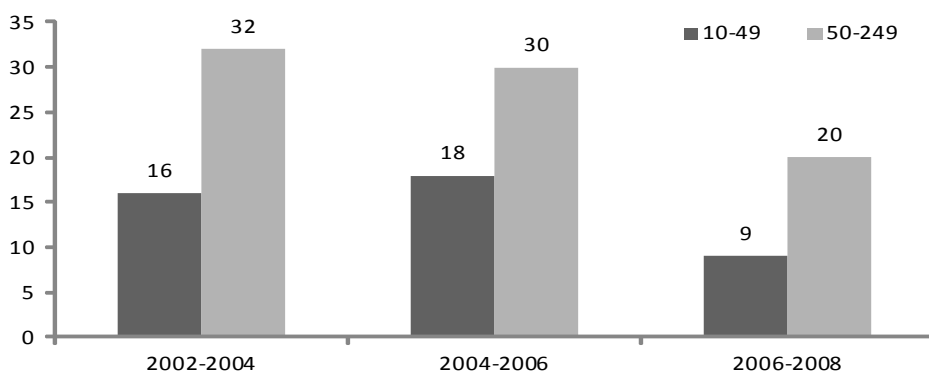
Analizując dane dotyczące odsetka firm wdrażających innowacje organizacyjne i marketingowe w Polsce można zauważyć niepokojące zjawisko, jakim był spadek na przestrzeni ostatnich lat udziału małych i średnich firm, które wprowadzały tego typu innowacje.

W latach 2006–2008 innowacje organizacyjne sektora MSP polegały głównie na wdrażaniu nowych metod w zakresie przyjętych przez firmy zasad działania (np. systemu zarządzania łańcuchem dostaw, gruntownego przekształcenia procesów w firmach czy systemu zarządzania jakością) oraz nowych metod podziału zadań i uprawnień decyzyjnych wśród pracowników (np. nowych systemów odpowiedzialności pracowników, pracy zespołowej, decentralizacji lub integracji wydziałów). Ten rodzaj innowacji jest istotnym elementem maksymalizującym wykorzystanie potencjału pracowników – umożliwia lepszą wymianę doświadczeń zarówno przez odpowiednie gromadzenie i zapisywanie wiedzy powstającej w firmie, jak i tzw. cichej (ukrytej) wiedzy powstającej w wyniku spotkań osób, np. przy pracy zespołowej.

Innowacje organizacyjne polegające na wprowadzeniu nowych metod w zasadach działania wdrożyło w okresie 2006–2008 5% małych firm (o liczbie pracujących powyżej 9 osób) i 13% średnich, innowacje organizacyjne polegające na wprowadzeniu nowych metod podziału zadań i uprawnień decyzyjnych – 6%

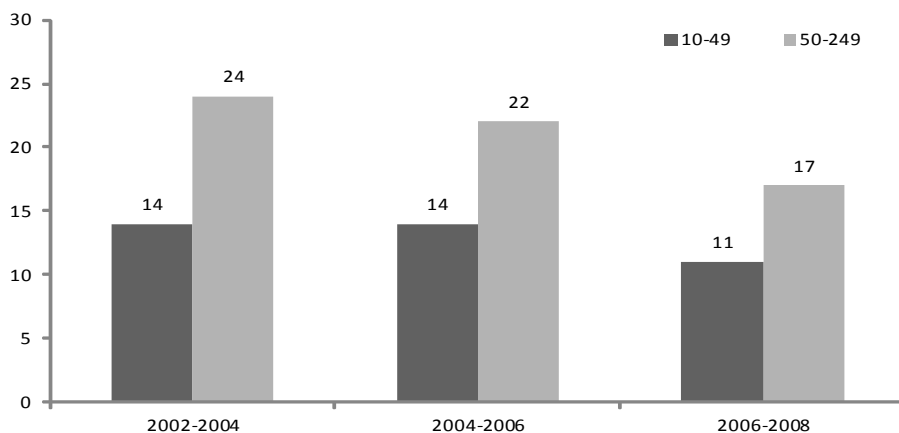
małych firm (10–49 pracujących) i 13% średnich, natomiast innowacje organizacyjne polegające na wprowadzeniu nowych metod w zakresie stosunków z otoczeniem (np. alianse, *outsourcing*, podwykonawstwo) – odpowiednio 3 i 7% firm¹⁶. Jak pokazują dane przedstawione na wykresie 6, w latach 2006–2008 nastąpił w porównaniu z okresami wcześniejszymi (lata 2002–2004 i 2004–2006) znaczący spadek odsetka firm, które wdrażały innowacje organizacyjne.

Wykres 6. Odsetek polskich firm, które wdrożyły innowacje organizacyjne w latach 2002–2008 według wielkości zatrudnienia

Źródło: *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010.

Wykres 7. Odsetek polskich firm, które wdrożyły innowacje marketingowe w latach 2002–2008 według wielkości zatrudnienia

Źródło: *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010

¹⁶ *Innowacyjność 2010...*, s. 34–35.

Podobnie jak w przypadku innowacji organizacyjnych, w latach 2006–2008 zaznaczył się – w porównaniu z okresami poprzednimi – wyraźny spadek odsetka firm wdrażających innowacje marketingowe (por. wykres 7). Niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa, w latach 2006–2008 najczęstsze zastosowanie miały innowacje marketingowe polegające na wprowadzeniu nowych metod kształtowania cen wyrobów i usług (7% firm małych i 10% firm średnich), natomiast najrzadziej wdrażano nowe metody w zakresie dystrybucji produktów lub kanałów sprzedaży (odpowiednio 3 i 5%).

Z przedstawionych powyżej danych widać, że firmy małe (10–49 pracujących) częściej wdrażały innowacje marketingowe, podczas gdy firmy średniej wielkości (50–249 pracujących) – innowacje organizacyjne.

Analizując lata 2004–2008 można też jednakże zauważyć symptomy korzystnych zmian dokonujących się w zakresie innowacyjności polskich przedsiębiorstw. W roku 2008 wysokość przeciętnych nakładów na innowacje w stosunku do nakładów poniesionych w roku 2006 wzrosła o prawie 44%¹⁷. Zwiększyła się również średnia wartość sprzedaży wyrobów nowych lub ulepszonych oraz nakłady na B+R¹⁸.

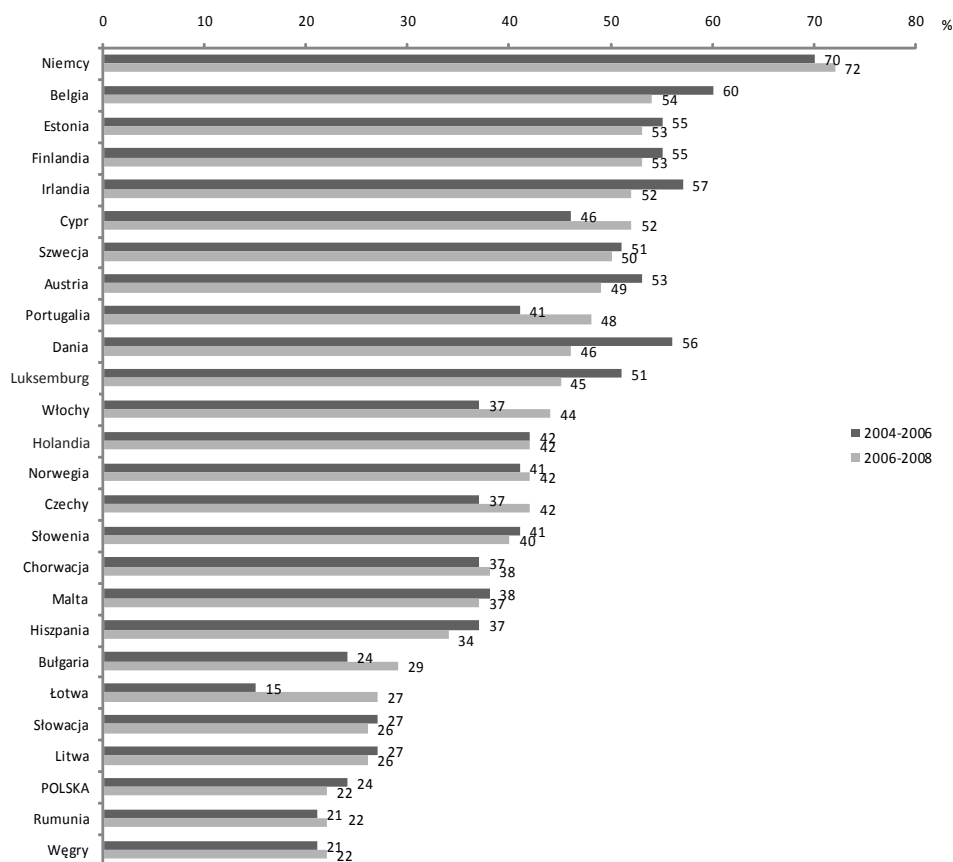
3.4. Innowacyjność gospodarki Polski na tle UE

Jednym z najpopularniejszych wskaźników stosowanych do oceny innowacyjności firm jest odsetek podmiotów wdrażających innowacje produktowe lub procesowe. Polska znajduje się na jednej z ostatnich pozycji w zestawieniu krajów UE-27 pod względem udziału przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w ogólnej liczbie firm (por. wykres 8).

¹⁷ *Innowacyjność 2010...*, s. 6.

¹⁸ Działalność badawcza i rozwojowa (B+R) jest rozumiana przez GUS jako badania i eksperymentalne prace rozwojowe, czyli działania mające na celu rozwój wiedzy oraz efektywne jej wykorzystanie w praktyce. W skład działalności B+R wchodzi badania podstawowe i stosowane oraz prace rozwojowe. Badania podstawowe są definiowane jako działania prowadzone w celu pozyskania wiedzy, jednak nieukierunkowane na zastosowanie praktyczne, w przeciwieństwie do badań stosowanych, których wynikiem ma być zastosowanie praktyczne pozyskanej nowej wiedzy. Zgodnie z opinią GUS te ostatnie polegają „bądź na poszukiwaniu możliwych zastosowań praktycznych dla wyników badań podstawowych, bądź na poszukiwaniu nowych rozwiązań pozwalających na osiągnięcie z góry założonych celów praktycznych”, a ich wynikami są modele próbne wyrobów, procesów lub metod. Natomiast za prace rozwojowe GUS uznaje prace „w szczególności konstrukcyjne, technologiczno-projektowe oraz doświadczalne, polegające na zastosowaniu istniejącej już wiedzy, uzyskanej dzięki pracom badawczym lub jako wynik doświadczenia praktycznego, do opracowania nowych lub istotnego ulepszenia istniejących materiałów, urządzeń, wyrobów, procesów, systemów czy usług, łącznie z przygotowaniem prototypów oraz instalacji pilotowych”. Zob. formularz GUS PNT-02 *Sprawozdanie o innowacjach w przemyśle za lata 2006–2008*.

Wykres 8. Odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w zakresie produktów i procesów w latach 2004–2008 w poszczególnych państwach UE-27

Źródło: na podstawie Eurostat Statistics Database [inn_cis6_type] [za:] *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 11

Według danych Eurostatu wskaźnik ten, odnoszący się do przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób, kształtował się dla Polski w latach 2006–2008 na poziomie 22%, co stanowiło trzeci najniższy wynik w Unii Europejskiej (gorzej wypadły jedynie Rumunia i Węgry – po 21,7%). Ogromna przepaść dzieli Polskę w stosunku do czołówki państw UE – najlepsze pod tym względem Niemcy zanotowały odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w populacji firm na poziomie aż 72% (por. tab. 9).

Tabela 9

Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w państwach UE w latach 2006–2008

Ogółem		Małe 10–49		Średnie 50–249	
Niemcy	72	Niemcy	68	Niemcy	79
Belgia	54	Cypr	49	Estonia	73
Estonia	53	Belgia	47	Cypr	72
Finlandia	53	Finlandia	47	Belgia	70
Irlandia	52	Irlandia	45	Irlandia	70
Cypr	52	Estonia	44	Austria	70
Szwecja	50	Portugalia	44	Włochy	66
Austria	49	Szwecja	43	Norwegia	65
Portugalia	48	Dania	40	Szwecja	64
Dania	46	Włochy	40	Finlandia	63
Luksemburg	45	Austria	38	Portugalia	63
Włochy	44	Holandia	35	Malta	63
Holandia	42	Luksemburg	34	Holandia	61
Norwegia	42	Czechy	34	Francja	59
Czechy	42	Norwegia	33	Hiszpania	59
Słowenia	40	Francja	33	Dania	58
Francja	40	Chorwacja	33	Luksemburg	57
Chorwacja	38	Słowenia	31	Czechy	54
Malta	37	Malta	29	Słowenia	54
Hiszpania	34	Hiszpania	29	Chorwacja	48
Bułgaria	29	Bułgaria	25	Bułgaria	37
Łotwa	27	Łotwa	23	Litwa	37
Słowacja	26	Słowacja	20	Słowacja	35
Litwa	26	Litwa	18	POLSKA	34
POLSKA	22	Rumunia	18	Łotwa	33
Rumunia	22	Węgry	16	Węgry	31
Węgry	22	POLSKA	15	Rumunia	27

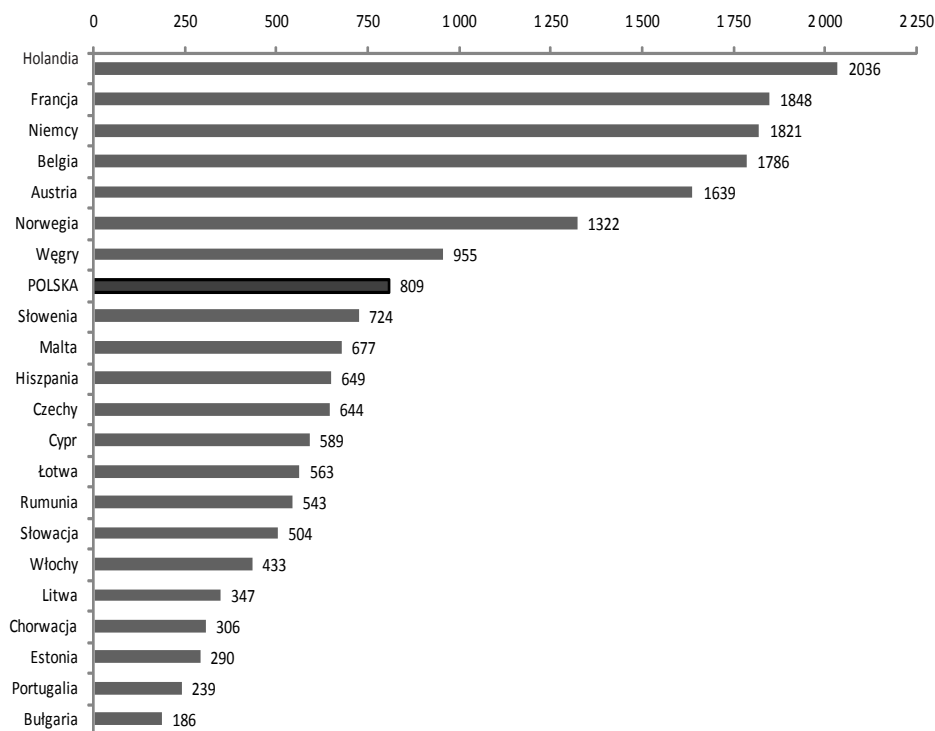
Źródło: na podstawie Eurostat Statistics Database [inn_cis6_type] [za:] *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 13.

Najbardziej niekorzystnie na tle pozostałych państw europejskich pod względem odsetka firm innowacyjnych wypadły przedsiębiorstwa małe. W tej grupie udział firm innowacyjnych sięga zaledwie 15%, co plasuje polskie małe firmy na ostatnim miejscu w rankingu badanych krajów. Wyżej w rankingu znalazły się przedsiębiorstwa czeskie, słowackie i węgierskie, które osiągnęły odpowiednio 34, 20 i 16%, a liderem zestawienia okazały się Niemcy – 68%. Nieco lepiej wypadła Polska w kategorii

średnich firm, które uplasowały się na czwartym miejscu od końca z wynikiem 34% wyprzedzając jedynie Łotwę, Węgry i Rumunię. Również i w tym przypadku pierwsze miejsce zajęły Niemcy (79% innowacyjnych firm średnich).

Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych pokazuje, jaki jest udział innowatorów w ogólnej liczbie firm. Jednakże wskaźnik ten nie prezentuje rzeczywistych rozmiarów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Dlatego za najważniejszy wskaźnik poziomu innowacyjności gospodarki uznaje się nakłady na działalność innowacyjną. Według danych Eurostatu przedstawionych w publikacji *Innowacyjność 2010*, w roku 2008 przeciętne nakłady na działania innowacyjne polskich podmiotów prowadzących działalność innowacyjną o liczbie pracowników powyżej 9 osób wyniosły 809 tys. euro i dawały 11. wynik w grupie państw członkowskich UE i wybranych innych krajów (por. wykres 9).

Wykres 9. Nakłady na innowacje na jedno przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną w 2008 r. (w tys. euro)

Źródło: na podstawie Eurostat Statistics Database [inn_cis6_exp] [za:] *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 18

Dla przykładu nakłady na innowacje na jedno przedsiębiorstwo prowadzące działalność innowacyjną w Szwecji – państwie liderze tego rankingu – w roku

2008 wyniosły 3 mln euro, a w Bułgarii – ostatnim kraju w zestawieniu – 186 tys. euro.

W latach 2006–2008 innowacje organizacyjne lub marketingowe wdrożyło w Polsce 20% firm, z tego 15% małych, a 27% średnich (por. tab. 10).

Tabela 10

Odsetek firm, które w latach 2006–2008 wdrożyły innowacje organizacyjne lub marketingowe według wielkości zatrudnienia

Ogółem		Małe 10–49		Średnie 50–249	
Niemcy	73	Niemcy	71	Niemcy	76
Cypr	52	Cypr	50	Luksemburg	67
Luksemburg	52	Luksemburg	43	Cypr	63
Belgia	46	Belgia	41	Austria	59
Czechy	45	Czechy	39	Włochy	59
Austria	43	Włochy	38	Irlandia	56
Irlandia	42	Dania	37	Belgia	56
Słowenia	42	Portugalia	36	Malta	53
Włochy	41	Irlandia	36	Czechy	53
Dania	41	Słowenia	35	Słowenia	51
Portugalia	39	Austria	35	Szwecja	51
Francja	39	Francja	34	Francja	51
Szwecja	38	Szwecja	32	Portugalia	50
Chorwacja	35	Chorwacja	30	Dania	45
Estonia	34	Wielka Brytania	28	Holandia	45
Wielka Brytania	32	Estonia	28	Chorwacja	45
Holandia	31	Norwegia	27	Estonia	44
Finlandia	31	Hiszpania	27	Finlandia	43
Norwegia	31	Finlandia	25	Hiszpania	42
Hiszpania	30	Holandia	25	Wielka Brytania	42
Słowacja	29	Rumunia	24	Norwegia	41
Malta	29	Słowacja	23	Słowacja	40
Rumunia	27	Malta	22	Bułgaria	33
Litwa	22	Litwa	18	Rumunia	33
Bułgaria	21	Węgry	16	Litwa	28
Węgry	20	Bułgaria	16	POLSKA	27
POLSKA	20	POLSKA	15	Węgry	25
Łotwa	15	Łotwa	11	Łotwa	23
UE-27	41	UE-27	37	UE-27	51

Źródło: na podstawie Eurostat Statistics Database [inn_cis6_mo] [za:] *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 33.

Odsetek firm, które w latach 2006–2008 prowadziły działalność B+R w wybranych krajach według wielkości zatrudnienia

Ogółem		Małe 10–49		Średnie 50–249	
Finlandia	81	Finlandia	75	Finlandia	89
Słowenia	78	Słowenia	69	Słowenia	86
Francja	68	Szwecja	61	Holandia	80
Holandia	68	Francja	61	Belgia	80
Belgia	67	Belgia	60	Francja	78
Szwecja	66	Holandia	60	Austria	73
Austria	60	Niemcy	52	Szwecja	70
Niemcy	59	Norwegia	48	Włochy	69
Norwegia	56	Austria	47	Niemcy	68
Czechy	51	Czechy	44	Norwegia	65
Irlandia	50	Węgry	44	Irlandia	64
Węgry	49	Włochy	41	Malta	63
Włochy	47	Chorwacja	41	Czechy	57
Chorwacja	47	Irlandia	39	Luksemburg	55
Malta	47	Portugalia	36	Portugalia	53
Luksemburg	47	Słowacja	36	Hiszpania	52
Słowacja	43	Litwa	35	Chorwacja	52
Portugalia	42	Malta	33	Węgry	50
Litwa	40	Hiszpania	33	Estonia	48
Hiszpania	40	Estonia	31	Słowacja	46
Estonia	38	Łotwa	28	Litwa	45
POLSKA	33	Luksemburg	26	POLSKA	37
Łotwa	28	POLSKA	25	Cypr	32
Rumunia	24	Rumunia	21	Łotwa	25
Cypr	21	Cypr	17	Rumunia	23
Bułgaria	8	Bułgaria	6	Bułgaria	11

Źródło: na podstawie Eurostat Statistics Database [inn_cis6_exp] [za:] *Innowacyjność 2010*, PARP, Warszawa 2010, s. 47.

W porównaniu z innymi krajami, polskie przedsiębiorstwa wypadają bardzo słabo. Biorąc pod uwagę całą zbiorowość firm o liczbie pracowników powyżej 9 osób Polska zajęła przedostatnie miejsce wyprzedzając jedynie Łotwę (20%) z wynikiem dwa razy gorszym niż UE-27 (41%) – por. tab. 10. Podobnie jak w przypadku innowacji technologicznych (produktowych i procesowych), najslabiej

w tym zestawieniu wypadają małe podmioty, które również plasowały się na przedostatnim miejscu (przed Łotwą). W ich przypadku różnica w stosunku do małych firm w UE-27 była wyraźnie większa niż w odniesieniu do pozostałych grup firm według wielkości. Tylko nieznacznie lepiej było w przypadku średnich firm – zajęły one trzecią lokatę od końca, a gorsza sytuacja panowała jedynie na Łotwie i Węgrzech. Na szczycie rankingu znalazły się Niemcy, z wynikiem ogólnym sięgającym aż 73%, a w przypadku małych i średnich firm odpowiednio 71 i 76% (por. tab. 10).

Z danych Eurostatu, jakie podano w publikacji *Innowacyjność 2010*, wynika, że działalność badawczo-rozwojowa była prowadzona przez niewielki odsetek innowacyjnych przedsiębiorstw (por. tab. 11).

Zaledwie 1/3 polskich firm innowacyjnych zdecydowała się na działalność B+R, co dało 22. lokatę w rankingu wybranych państw europejskich. Na pierwszym miejscu w zestawieniu uplasowała się Finlandia z wynikiem aż 81% przedsiębiorstw innowacyjnych prowadzących działalność B+R. W analogicznym zestawieniu dla przedsiębiorstw według wielkości Polska uplasowała się na równie odległych miejscach. I tak, małe polskie przedsiębiorstwa prowadzące wewnętrzną działalność innowacyjną zajęły w tym zestawieniu 23. miejsce, a średnie – 22.

3.5. Podsumowanie

W ostatnich latach ulega zmianie postrzeganie innowacyjności. Przez długi czas była ona rozpatrywana w ujęciu korzyści ekonomicznych, a jej głównym celem było zwiększanie konkurencyjności gospodarki. Natomiast obecnie coraz częściej jest określana w kategorii strategicznego celu społeczno-gospodarczego, do jakiego należy dążyć, przyjmując założenie, że jego osiągnięcie pozwoli – niejako przy okazji – zrealizować inne ważne zadania gospodarcze i społeczne. Innowacyjność zaczyna być przy tym bardziej pojemna znaczeniowo i nie jest już jedynie synonimem takiego wytwarzania towarów czy usług, które zapewni przedsiębiorstwom zwrot z inwestycji, ale także obejmuje przedsięwzięcia, które zwiększałyby dobrobyt społeczny i stymulowały rozwój społeczeństw.

Tak przedstawiona istota innowacyjności i jej znaczenia dla osiągania różnorodnych celów gospodarczych i społecznych sugeruje konieczność jej stałego podnoszenia i stymulowania do jej zwiększania poprzez użycie odpowiednich instrumentów wsparcia. Potrzeba użycia takich instrumentów jest o tyle istotna, że – jak udokumentowano w przywołanych w niniejszym rozdziale danych statystycznych – innowacyjność polskich firm, mierzona najczęściej wykorzystywanymi wskaźnikami do pomiaru tego rodzaju działalności, znacząco odbiega od poziomów notowanych w większości państw UE. Dotyczy to nie tylko innowacji produktowych i procesowych, ale także innowacji organizacyjnych

i marketingowych, których znaczenie stale rośnie. Polskie firmy zajmują jedno z ostatnich miejsc pod względem średnich nakładów na działalność innowacyjną, odsetka firm wdrażających innowacje czy średniej wartości produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych. Polskie przedsiębiorstwa utrzymują też niską pozycję na tle pozostałych krajów UE w zakresie działalności badawczo-rozwojowej zarówno pod względem nakładów, jak i liczby firm prowadzących taką działalność. Szczególnie ważną rolę w podnoszeniu innowacyjności gospodarki należy upatrywać w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw dysponującym istotnym w tym zakresie potencjałem.